

KENTSEL YÖNETİME KATILIMDA ‘MAHALLE’

Adalet B. ALADA*

“Mahalle, yakınlık ve komşuluk ilişkileri, ortak tarihsel geçmiş, yerel duygu, bilinç, ortak toplumsal özellikler, mekânın fiziksel özellikleri, ortak iş – faaliyet alanı, paylaşılan ortak çıkarlar gibi daha da çeşitlenebilecek farklı unsurlarla ifade edilebilir. Aynı zamanda, bir toplumsal örgütlenme, ortak davranışların belirleyicisi bir sosyal doku olarak özellikle ampirik çalışmaların konusu da olabilen ‘mahalle’, kentsel yenileme programlarında ve şehircilikte ortaya çıkan yeni planlama yaklaşımlarında, topluluk ve mekân duygusunu geliştirici kamusal alanların tasarımında önemli bir işlevsel alan olarak tanımlanabilmektedir”¹. Burada ise ‘mahalle’ muhtarlık kurumu dolayısıyla kent yönetimi ile kurulu ilişkileri bağlamında ele alınarak politik, toplumsal bir olgu olarak değerlendirilecektir².

Mahalle Örgütlenmesine Tarihsel Bir Bakış;

“Osmanlı idaresinde mülkî, beledî ve adlî teşkilatın ilk basamağını mahalleler teşkil eder”³

Klasik dönem Osmanlı kent yönetiminde, Vakıflar (İmaretler) ve Loncalarla birlikte Mahalleler beledî örgütlenmenin temel unsurlarını oluşturmaktaydı. Kentin bütününde kadı, muhtesib, mimarbaşı gibi resmi görevlilerin yanısıra, kethüda, ayan – eşraf gibi yerelin ileri gelenleriyle, meslek erbabının temsilcileri ile şeyh ve kethüdalarının yer aldığı bir temsili sivil yönetim de mevcuttu. Mahallelerde de imamların yanısıra yine mahalle ileri

* İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü.

¹ Alada, A. “Yeni Bir Toplumsal Yapılanma için İşlevsel bir Kamu Alanı: Mahalle”, **Avrupa Birliği Süreci ve Planlama**, 7 – 9 Kasım 2001, 25. Dünya Şehircilik Günü, 5. Türkiye Şehircilik Kongresi, Ankara: TBMMOB – ODTÜ, 2001, s. 345, dn.2.

² Bu konudaki farklı yaklaşımlar için bkz., Alada, A. “Dönüşüme Açılan Kapı: Mahalle”, **Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri**, Güler, B.A. – Sabuktay, A. (Haz.), Ankara: TODAİE yay., 2002, s. 149 – 152.

³ Ergin, O.N. **Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkışafı**, İstanbul: İ.Ü. Hukuk Fakültesi yay., 1936, s. 103.

gelenlerinden teşkil edilen heyetlerle bir alt yönetsel örgütlenme gerçekleştirilmekteydi⁴. Mahallenin yönetiminden sorumlu olan İmamlar, şeriatı bilen, şeriatın gereklerinin uygulanmasında topluluğa 'önde' yol gösteren kişilerdir. Padişah beratıyla göreve atanmaları genel bir uygulama olmakla birlikte, mahalle sakinlerinin, bilgi donanımı ve saygınlığıyla tanıyıp bildikleri kişilerin imam olarak mahallelerine atanmasını talep edebildikleri bilinmektedir. Ayrıca memnun olmadıkları imamların görevden alınmasını ortak bir talep olarak üst yönetime sunma ve sonuçlarını gerçekleştirme imkânı da mevcuttu.

Mahalle, kentlerdeki beledî fonksiyonlarının, toplumsal işbölümü, dayanışma ve ortak sorumluluk içinde yerine getirilmesinde önemli ve etkin bir konum üstlenmekle birlikte, sistemin daha genel yönetsel ve politik amaçlarını gerçekleştirmekte de taşıyıcı bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Devlet açısından mahalle; öncelikle kayıtlı haneler üzerinde vergi bölüşümü ve tahsilâtını gerçekleştiren bir malî birimdir. Diğer aslî fonksiyonu ise toplumsal denetimin sağlanmasına imkân veren ölçek ve ilişki bütünlüğüdür. Söz konusu ölçek, yönetilebilirlik sınırı ile belirlenir ve ölçek büyüdükçe bölünme yoluyla yeni mahalleler oluşturulurdu. Yönetilebilirlik ile kastedilen mevcut yapının sürdürülebilirliğini sağlayacak çok yönlü kontrol sistemini ifade etmektedir. Topluluğun zincirleme kefalet sistemi içinde birbirini denetlemesi yanında yerel yönetici olarak İmamların da topluca mahalle halkına kefaleti gereklidir. Bununla sisteme dönük belirsizlik – düzensizlik yaratabilecek unsurlar bertaraf edilebilmekte, kamusal yaşam oto kontrol mekanizmalarıyla desteklenmektedir. Aksi durumlarda ciddi yaptırımları da olan bir toplumsal sorumluluk zincirinde yerel kamu hizmetleri yerine getirilirken kendi malî kaynaklarını temin edebilen

⁴ “Selçuklu dönemi kent mahallesinde halkın temsilcisi olarak görülen 'iğdiş', Osmanlı yönetiminde yerini başlangıçta 'mahalle kethüdasına' bırakmıştı. Ancak mahalle kethüdasının zamanla terk edildiği anlaşılmaktadır. Bunun nedenleri arasında mahalle imamlarının giderek öne çıkmaları, halkı, hükümet nezdinde temsil eden tek kişi konumunda olmaları gösterilebilir...”[Çadırcı, M. “Anadolu Kentlerinde Mahalle (Osmanlı Dönemi)”, **Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme**, İstanbul: Tarih Vakfı yay., 1999, s. 258; Ayrıca daha geniş bilgi için bkz., Alada, A. **Osmanlı Şehrinde Mahalle**, İstanbul: Sümer yayınevi, 2008.

(avarız sandıkları örneğinde olduğu gibi) rasyonel bir kurumsal örgütlenme gerçekleştirilmektedir. Mahalleler bir anlamda kendi kendine yönetim pratiğinin alanlarıdır.

“...[M]uhtarlık ve ihtiyar heyetleri
Türklüğün ananesi[dir]”⁵

‘Mahalle’ nin hem merkezi hem de yerel yönetim adına üstlendiği, malî, sosyal, politik ve yönetsel sorumlulukları yerine getirme işlevi devam ederken örgütsel yapısında değişikliğe gidilme ihtiyacı duyulmuştur. Osmanlıda yaşanan genel değişim sürecinin mahalleye yansıyan somut ifadesi, önce 1829’da İstanbul mahallelerinde ve daha sonra 1833 – 1836 yılları içinde tüm Anadolu kentlerinde de kurulacak olan muhtarlık örgütüdür⁶. Varlık nedeni farklı değerlendirmelerle açıklanmaya çalışılan ‘muhtarlık’ örgütü, ortaya çıktığı dönemin koşulları ve günümüze kadar devam eden fonksiyonları ile birarada dikkate alındığında, mobilizasyonu takip edebilmek, kontrol kurabilmek, bilgi - kayıt envanterine sahip olabilmek gibi merkezileşme çabalarına cevap verebilecek bir yönetsel girişim olarak okunabilmektedir.

Her mahallede, iyi özellikleriyle tanınan kişiler arasından, muhtar-ı evvel ve muhtar-ı sani olarak seçimle belirlenen iki muhtar, padişah onayıyla mühürlerini alarak göreve başlamaktaydı. Mahalledeki kefalet zincirine de dâhil edilen muhtarların, bu dönemde ortaya çıkarak süreklilik içinde aslî, birincil işlevlerine dönüşen ‘ilmühaber’ düzenlemeleri ile asayiş ve güvenliğin sağlanması hedeflenmiştir. Bunun yanısıra doğum, ölüm, göç, askerliğe

⁵ Birinci Dönem TBMM’de komün yasa tasarısının görüşmeleri sırasında dile getirilmiştir. Bkz., Akın, R. “1920’ler Anadolu’sunda Yerel Demokrasi Girişimi: İdare-i Kurâ ve Nevahi Kanunu Layihası”, **Toplumsal Tarih**, Ağustos, 1996, S. 32, s. 37 - 38.

⁶ Çadircı, M. “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, **Bellekten**, XXXIV/ 135, 1970, s. 409- 420.

ilişkin kayıtların tutulması, mahalleliye düşen vergilerin tahsil edilmesi, temizlik, bakım, onarım gibi çalışmaların sorumluluğu muhtarlar üzerindedir. Hem imam, hem mahallenin ileri gelenlerinden oluşan heyetlerle birlikte dayanışma ve toplumsal işbölümü ile kamusal hizmetler yerine getirilmektedir.

Mahallelerin yönetsel statüsünü, muhtarların seçim usulünü yeniden belirleyen 1869 tarihli bir geçici yasanın varlığına karşın⁷ asıl düzenleyici hukukî metinlerin, dolaylı olarak köy üzerinden de olsa, 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri olduğu bilinmektedir. Burada şehir ve kasabalarda elli hanelik yerleşim yerlerinin **mahalle** sayılacağı ve her mahallenin **köy** hükmünde olacağı belirtilmiştir. Böylece, mahallelerde muhtarla birlikte ihtiyar heyetleriyle sürdürülen fiili durum yasallaşmıştır. En az 3 en çok 12 kişiden oluşan ihtiyar heyetleri muhtarları azletme yetkisine de sahip hale getirilmiştir.

1913 tarihli geçici Vilayet Kanunu ile yürürlükten kaldırılan 1864 ve 1871 tarihli Nizamnamelerle bir anlamda ‘Mahalle’ örgütlenmesi de hukukî varlığını yitirmiş oldu. Ancak 1933’e kadar “hükümet izniyle”⁸ fiili varlıklarını sürdürmüşlerdir. Söz konusu hükümet izninin dayanağı, büyük ölçüde, ‘mahalle’nin toplumsal - kurumsal gelenekte mevcut olan tarihsel özümüyle ilişkilendirilebilir. Bir diğeri ise kendi işlevlerini ikame edebilecek yönetsel kurumların yokluğudur. 1930 tarihinde düzenlenen 1580 sayılı Belediye Yasası ile mahalle ilk kez sınırlı da olsa kendi adına hukuken tanımlamaya ulaşmıştır. Yasanın 8. maddesiyle bir belediye sınırları içinde **mahalleler** ihdası, ilgası, birleştirilmesi Belediye Meclisinin ve mahalli idare heyetinin kararına ve Valinin onayına bırakılmıştır. Böylece mahalle Belediyenin kurumsal kimliğine içerilmiştir. 10.6. 1933 tarihinde kabul

⁷ Çadırcı, M. (1999), **a.g.e.**, s. 261.

⁸ Eryılmaz, B. “Türkiye’de Köy ve Mahalle Muhtarlıklarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, **Türk İdare Dergisi**, **60. Yıl Özel Sayı**, 1988, No. 378, s. 474.

edilen beş maddelik 2295 sayılı yasayla ‘mahalle’nin hukuki varlığına son verilirken çağdaş dünyanın kent hizmetlerini gerçekleştiren belediyelerin var olduğu hiçbir yerde artık muhtarlık gibi bir anlamda cemaat ruhunun taşıyıcısı, geleneksel kurumların varlığına ihtiyaç duyulmayacağı - duyulmaması gereği - vurgulanmıştır⁹. O. N. Ergin’e göre, 1930 tarihli Belediye Yasasının çalışmaları sırasında belediye teşkilatının ilk basamağının mahalle olması ve bu mahallenin başında ahali tarafından seçilmiş kimseler değil, belediyelerce tayin olunan bir iki memur bulunması istenilmişti. Bunların muayyen yerleri olacak, mahalle içindeki halkın ve binaların muntazam kayıtlarını tutacaklardı ve bu surette verecekleri kayıtlar ve vesikalar için sağlam bir temel kurulmuş olacaktı. Bu görüş kabul edilmemiştir¹⁰. Belediye Yasasının ilgili 8. maddesinin mahalleyi kamusal varlığından uzak sadece mekânsal olarak tanımlaması ve hemen akabinde 1933’te hukuken yok hale getirilmesi aslında söz konusu bürokratik yaklaşımın hayli etkin olduğunu göstermektedir. Oysa 20. yüzyılın henüz başlarındaki bir gözleme göre “...mahalle heyeti ihtiyarisinin intihap zamanı gelmiştir... Bu küçük vak’a mahallelinin hayatında çok mühimdi. Tepelerinde Padişahın zulmü ve istibdadına rağmen mahallede pek de mühim bir işi olmayan birkaç kişilik bir heyet intihap etmek hakkı onlara kendi kendilerini idare edenlerin vakarını veriyordu”¹¹.

Hukukî varlıklarına son verilen muhtarlıkların üstlenmiş olduğu kamu hizmetlerinin yetki ve sorumluluklarının “13’ü belediyeye, 8’i mahalleden seçilen kimselere (bu kişiler doğrudan belediyece seçiliyordu), 3’ü polise, 3’ü jandarmaya ve geri kalanları da diğer resmi makamlara, bekçilere, hatta bütün halka verilmiştir”¹².

⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.4, İ.2, C.16, 1933, s. 156 – 160.

¹⁰ Arıkboğa, E. **Yerel Yönetimler, Katılım ve Mahalle Muhtarlığı**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulan Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul, 1988, s. 110, dn. 65.

¹¹ Adivar, H. E. **Sinekli Bakkal**, İstanbul, 1949, s. 245.

¹² Arıkboğa, E., **a.g.e.**, s. 113.

1933 – 1944 döneminde muhtarlık örgütlerinin yokluğunda yoğun biçimde ortaya çıkan hizmet aksaklıkları mahalle örgütlenmesinin yeniden gündeme getirilmesine yol açmıştır. Nihayetinde oldukça tartışmalı geçen süreç ‘Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline dair Kanun’la sonuçlanmıştır¹³.

Mahalle yönetiminin temel düzenleyicisi olan 4541 sayılı yasanın seçimlerle ilgili hükümleri usul, görev süresi ve zamanlama bakımından 1944 – 1960 yılları arasında sürekli müdahalelere maruz kalmıştır. Seçim dönemlerinde siyasî partilerin ‘ocak’ birimleri içindeki yerel örgütlenmeleri bu müdahalelerin araçları olmuştur. Yürürlükteki mevzuat önce 1963’te değişikliğe uğramış, 1984’te ise 2972 sayılı yasa ile yeniden düzenlenmiştir. Buna göre mahalle muhtar ve ihtiyar heyetlerinin seçimlerinin 5 yılda bir yapılacağı, heyete 4 asıl 4 yedek olmak üzere 8 üye seçileceği, okur - yazar olmanın şart olduğu ve çoğunluk sisteminin uygulandığı seçim sistemi halen yürürlüktedir.

Görevleri, işlevsel alanları bakımından muhtarlıklar dün olduğu gibi bugün de yerel ve merkezi yönetim alanlarının kesişme noktasında yer almaktadır. Bu konum belirsizlikler, yetki aşımı ya da sorumsuzluğa yol açabilen yaygın durumlar yanında, esnek bir işlevsellikle çözümlene mekanizması olma potansiyelini de birlikte taşımaktadır. Yönetimsel durum alışın belirleyicisi ise büyük ölçüde yasalarla çerçevelenmiş bir hareket alanından çok mahallelerdeki **toplumsallık halleridir, özgün durumlardır**. Mahallenin içinde yer aldığı kentle kurduğu ilişki, yerleşiklerinin sosyo - ekonomik ve kültürel anlamda kentleşme düzeyleri, kamusal ihtiyaçlara dönük donanım koşullarına dair bilgiler muhtarlığın ne yönde işlevselleştiğinin anahtarını da sunmaktadır. Üst gelir gruplarının yerleşim alanları olan

¹³ Bkz., **TBMM Zabıt Ceridesi**, D.7, İ.1, C.6-7 (1944), 15.4.1944 tarih ve 4541 sayılı yasaya dayanarak 4.4. 1945 gün ve 3/212 sayılı tüzükle Belediye Yasasının 8. maddesi ile birlikte uygulama çerçevesi tamamlanmıştır. Buna göre, mahalle ölçeği olarak, bir muhtarlığa bağlanacak hane sayısının 1000’den çok olmaması, bir mahallede birden çok muhtarlık bulunması durumunda bir muhtarlığa düşecek ev sayısının 300’den az olmaması gerekmektedir.

mahallelerde muhtarlıklar daha çok 'evrak işleri' olarak tanımlanan rutin işlevlerle yoğunlaşırken, göç alarak kentle eklemlenmeye çalışan mahallelerde muhtarlık kurumunun, sakinleriyle üst resmi kurumlar arasında adeta 'aracı kurum'¹⁴ işlevi üstlenmesi, boşluk doldurucu, kolaylaştırıcı konumu dikkat çekmektedir. Türkiye'nin kentsel - toplumsal tarihinde mahallelerin muhtarlıklar üzerinden sistem karşıtı politik mücadele alanlarına dönüşümünün örnekleri 1970 – 1980 yılları arasında yoğunlaşır.

O zamana kadar 'dışarıdan' siyasî partilerce araçsallaştırılan muhtarlıklar, bu dönemde gündelik yaşam pratiklerinin acil sorunları üzerinden 'içeriden' politikleşme sürecine girdiler. Özellikle konut sorununa odaklanan ve sistem karşıtı mücadele alanlarına dönüşen mahallelerde muhtarlıklar ve karşısında ya da yanında paralel olarak geliştirilen yerel örgütlenmelerle sorunlara alternatif çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Ancak bu dönemin deneyimleri, kendisini yanlışlama ve yeni gelişimlere yönlendirme olanağı bulamayan bir süreçle sonlandırılmıştır¹⁵.

Reform Yasalarında Mahalle;

Kent yönetiminde, demokratikleşme ve etkinlik hedeflenilerek, şeffaf, katılımcı hesapverebilir bir yerel yönetim anlayışını gerçekleştirmek üzere, yönetişimci yerindenlik yaklaşımıyla, Avrupa Yerel Yönetimler Şartı'na (AYYÖŞ'na) uygun, yeni bir örgütlenme ihtiyacıyla düzenlendiği ileri sürülen 5393 sayılı 3. 7. 2005 tarihli Belediye Yasasında **Mahalle Yönetimi** başlıklı 9 madde ile eski düzenleme korunarak, birincisi katılım, ikincisi

¹⁴ Arıkboğa, E., **a.g.e.**, s. 137; 141.

¹⁵ Bu dönemi içinden yaşayan yazarının değerlendirmesiyle bkz., Maviöglü, E. **Bizim Çocuklar Yapamadı: Bir 12 Eylül Hesaplaşması - 3**, İstanbul: İthaki yay., 2008, s. 113 - 114; 121 - 122.

belediyeyle kurumsal destekleyici ilişkilerin gelişimi yönünde olmak üzere görece yenilikler getirilmiştir¹⁶. Ayrıca aynı yasanın 24. maddesinde düzenlenen **ihtisas komisyonlarına** oy hakkı olmaksızın muhtarların katılıp, görüş bildirebileceği (benzer düzenleme 5302 sayılı İl Özel İdare Yasasının 16. maddesindedir); 76. maddede ise **Kent Konseylerine** muhtar temsilcilerinin katılımını düzenlemiştir. Konseylere ilişkin çıkarılan yönetmelikte (Resmi Gazete, 8. 10. 2005) 8. madde f bendinde “Belediye başkanının çağrısı üzerine toplanan muhtarların, kendi aralarında seçecekleri en fazla 10 temsilci” ile kent konseyine (Genel Kurul’a) katılabilecekleri belirtilmiştir¹⁷.

Ancak 9. maddede belediyeden mahalleye destek ifadeleri” zorunluluğu” içermemektedir. Yapılması gereken yardımların ‘bütçeye uygun olmaması’ her durumda mümkündür. Bir diğeri, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçların belirlenmesinin yol ve yöntemi açık değildir. Mahallenin muhtar ve topluluk ilişkilerinin nasıl örgütlendirileceği belirsizdir. Mahallelere kent konseylerinde temsilci bulundurma hakkı işleyiş açısından etkinlik sağlayıcı durumda değildir. Örneğin, Adana Kent Konseyinin (genel kurul listesi) oluşumunda: **hükümet temsilcileri** 43 üye, **yerel yönetim temsilcileri** 47 üye olup içinde, Seyhan ilçesi muhtarlık temsilcileri 12 üye, Yüreğir ilçesi muhtarlık temsilcileri 6 üye ile temsil edilmektedir. **Sivil toplum** (sanayi odası 13 üye, ticaret odası 42 üye, esnaf odaları 48

¹⁶ 9 madde ; “Mahalle, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir. Belediye sınırları içinde mahalle kurulması, kaldırılması, birleştirilmesi, belediye meclisinin kararı ve kaymakamın görüşü üzerine valinin onayı ile olur. Muhtar, **mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları** belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürüterek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür. Belediye, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkânları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlar; kararlarında mahallenin ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır”.

¹⁷ Yasal bakımdan gelinen bu noktada özellikle 1992 Rio Konferansında kabul edilen **Gündem 21 Programı** ve Kent Konseylerini destekleyen yerel akımlar, 1996’da İstanbul’da gerçekleştirilen **Habitat II**’nin etkileri büyüktür. **Ulusal Eylem Planı** içinde sorumluluk üstlenici aktör olarak **mahalle** örgütlerine gösterilen işlevler oldukça geniş kapsamlıdır: mekânsal eşitsizliği gidermek, güvenli, istikrarlı huzurlu kent ortamının gerçekleşmesi, gecekonduların ıslahı, tarihsel dokunun korunması, kadınların kent yaşamındaki konumunun güçlenmesi, çocuk, gençlik ve kent, sağlık gibi. Özellikle yerel yönetimlerin kapasitelerinin artırılması ve yapabilir kılınması konusunda **mahallenin bir ilk basamak yerel yönetim birimi olarak örgütlendirilme önerisi** önemlidir.

üye) yaklaşık 130 üye, sendikalar yaklaşık 70 üye, doğal üyeler ve diğerleriyle toplam kent konseyi 360 üyeli bir kuruldur. Yönetişim modeli ağırlıklı olarak bürokrat ve profesyonellerden oluşan bu yapılanma içinde gelir, eğitim ve toplumsal statüleri göz önünde bulundurulduğunda muhtarların etkin bir konum alabilmeleri mümkün görülmemektedir. Dolayısıyla başkanlarından destek görebilmek için belediyedeki siyasî iktidarla yandaş pozisyon almaya zorlayıcı klasik tutum devam edecektir.

Oysa mahallenin ve muhtarlık kurumunun kentsel katılımın bir parçası olabilmesi için öncelikle muhtarlık - topluluk ilişkilerinin örgütlendirilmesinde pratik örneklerine de şahit olunan¹⁸ mahalle meclisleri, dernekleri gibi yönetim dışı oluşumların da varlığına ve alt düzeyde ortaklaşa bir karar mekanizmasının deneyim ihtiyacı açıktır. Buradan yola çıkılarak kent yönetiminde (Belediye ve İl Özel İdare yönetimlerinde) katılımcı işlev üstlenebilirler. Aslında bugüne kadar muhtarların (kent, bölge - ülke) farklı ölçeklerde oluşturdukları örgütleri ve platformları eliyle katılım, söz ve yazıyla dile getirilmiştir: “Belediye meclislerinde üyelik sıfatı kazanımı, muhtarların her kademedeki mahalleyi temsil edebilmesi”¹⁹; “ihtiyar heyeti üyelerinin sokak temsilciliğine dayalı olarak belirlenmesi, inşaat, ruhsat - iskân örneklerinin muhtarlarda da olması ve mahallenin imar denetiminde yetkili kılınması, mahalleye ilişkin planlama kararlarında mahalleye danışılması”²⁰ önerileri mahallelerden yükselen katılım sesleridir.

İçinde bulunulan iktisadî - politik gerçeklikte mahallelerden yola çıkabilecek bir kentsel katılım mekanizmasının kat edeceği hayli uzun ve engebeli bir yol olduğu açıktır.

¹⁸ Örnekler için bkz., Alada, A.B., (2002), **a.g.e.**

¹⁹ Tüm Muhtarlar Derneğinin 1996 yılında başkanları Hüseyin Özkan imzasıyla yayımladığı broşürden yararlanıldı.

²⁰ **İstanbul gibi İstanbul Projesi**, 2001, Muhtarlar Platformu, İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi ve MBBB.

Kaynakça

Adıvar, H. E. **Sinekli Bakkal**, İstanbul, 1949.

Akın, R. “1920’ler Anadolu’unda Yerel Demokrasi Girişimi: İdare-i Kurâ ve Nevahi Kanunu Layihası”, **Toplumsal Tarih**, Ağustos, 1996, S. 32.

Alada, A. “Yeni Bir Toplumsal Yapılanma için İşlevsel bir Kamu Alanı: Mahalle”, **Avrupa Birliği Süreci ve Planlama**, 7 – 9 Kasım 2001, 25. Dünya Şehircilik Günü, 5. Türkiye Şehircilik Kongresi, Ankara: TBMMOB – ODTÜ, 2001.

Alada, A. “Dönüşüme Açılan Kapı: Mahalle”, **Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri**, Güler, B.A. – Sabuktay, A. (Haz.), Ankara: TODAİE yay., 2002.

Alada, A. **Osmanlı Şehrinde Mahalle**, İstanbul: Sümer yayınevi, 2008.

Arıkboğa, E. **Yerel Yönetimler, Katılım ve Mahalle Muhtarlığı**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulan Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul, 1988.

Çadırcı, M. “Anadolu Kentlerinde Mahalle (Osmanlı Dönemi)”, **Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme**, İstanbul: Tarih Vakfı yay., 1999.

Çadırcı, M. “Türkiye’de Muhtarlık Teşkilatının Kurulması Üzerine Bir İnceleme”, **Belleten**, XXXIV/ 135, 1970.

Ergin, O.N. **Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı**, İstanbul: İ.Ü. Hukuk Fakültesi yay., 1936.

Eryılmaz, B. “Türkiye’de Köy ve Mahalle Muhtarlıklarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi”, **Türk İdare Dergisi**, 60. Yıl Özel Sayı, 1988, No. 378.

İstanbul gibi İstanbul Projesi, 2001, Muhtarlar Platformu, İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi ve MBAB.

Mavioğlu, E. **Bizim Çocuklar Yapamadı: Bir 12 Eylül Hesaplaşması - 3**, İstanbul: İthaki yay., 2008.

TBMM Zabıt Ceridesi, D.4, İ.2, C.16, (1933).

TBMM Zabıt Ceridesi, D.7, İ.1, C.6-7 (1944).